

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ У ДІАЛОЗІ ПЛАТОНА "КРІТОН"

Глуценко Ліна Михайлівна,

канд. філол. наук, доц.,

Садовський Антон Олегович,

асист.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Дослідження присвячено специфіці функціонально-семантичного поля темпоральності в діалозі Платона "Крітон". Розглядається структура поля та семантичні функції його конститuentів – мінімальних синтаксичних одиниць як домінуючих у творі та синтаксичних одиниць-конструкцій. Виявлено основні види темпоральних значень: антеріорність та симультанність.

Ключові слова: функціонально-семантичне поле темпоральності, мінімальна синтаксема, синтаксична одиниця- конструкція.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується пильною увагою до функціонального боку мовного знака та мовної системи, до проблем зв'язку форми і змісту та розгляду граматичної будови мови в цілому. Все більшого розповсюдження отримує такий напрямок мовознавства, як функціоналізм, до якого відносять функціональний розгляд речення представниками Празької школи, функціонально-генеративну граматику Сгала, функціональний синтаксис Куно, системну функціональну граматику Холідея, лексичну функціональну граматику Бреснана та інші. Одним із різновидів функціоналізму є функціональна граMATика, розроблена А.В. Бондарко [Бондарко 1984, 131], яка базується на поняттях функціонально-семантичного поля (ФСП) та категоріальної ситуації.

Поняття семантичної функції є базовим для функціональної граматики, яка орієнтується на вивчення та опис функцій та закономірностей функціонування граматичних одиниць у взаємодії з елементами різних мовних рівнів, які беруть участь у передачі змісту висловлювання [Бондарко 1985, 16]. ФСП виокремлюють за принципом спільності та взаємодії функцій його конститuentів. ФСП характеризується різноманітністю структурних типів, що залежить як від мови, в якій досліджується дане поле, а також від функціонально-семантичної категорії, яка лежить в його основі. Крім того, як зазначає Е.І. Шендельс [Шендельс 1969, 13] ФСП можна вивчати в діахронії, в типологічному плані, в плані контрастивної лінгвістики тощо.

Окремі засоби вираження темпоральності докладно висвітлюються у граматиках давньогрецької мови Е. Швіцера, С. Соболевського, М. Славятинської, Р. Олішук, Л. Звонської-Денисюк, але, враховуючи актуальність та недостатню системну розробку питання ФСП темпоральності в давньогрецькій мові в типологічному плані, зокрема на матеріалі конкретного автора, в дослідженні поставлено **мету** виявити специфіку ФСП темпоральності в діалозі Платона "Крітон", виокремивши конститuentи ФСП темпоральності та проаналізувавши їх структуру та функції.

Об'єктом дослідження слугують майже сто прикладів реалізації синтаксичних одиниць з темпоральним значенням у діалозі Платона "Крітон", а **предметом** – особливості їх функціонування в тексті діалогу.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому здійснено спробу встановити загальну систему різноструктурних синтаксем, мінімальних синтаксичних одиниць та синтаксичних одиниць-конструкцій аналізованого поля в діалозі "Крітон" за типологією І.Р. Вихованця [Вихованець 2002, 71] та їх роль у формуванні тематичної структури тексту.

Щоб уникнути суб'єктивності ідентифікації та трактування мовних засобів ФСП темпоральності, беремо до уваги граматичний коментар П.Нікодіму, а мовні засоби аналізуємо з урахуванням трьох категоріальних темпоральних значень: одночасність, передування, наступність (симультанність, антеріорність, постеріорність [Віталіш 1984, 8]).

В аналізованому творі темпоральність найчастіше виражається за допомогою мінімальних елементарних синтаксичних одиниць – прислівників. В залежності від ознак, що уточнюють часові параметри, лексико-семантичну групу прислівників зі значенням часу можна поділити на декілька підгруп.

Перша підгрупа включає прислівники зі значенням *в даний час, до чи після нього*. Для прислівників цієї підгрупи точкою відліку вважається теперішній час. До них належать прислівники *νῦν, τῶ μερὸν, τῆνικαδέ, πρῶ, πρότερον, τότε, εἶτα, αὖριον, ἔπειτα*, які вживаються понад 25 разів. П'ять прислівників *νῦν, νυνί, τοίνυν, νυνδᾶ* – "зараз, нині, тепер", *τῶ μερὸν* – "сьогодні" вказують на співпадіння в часі з теперішністю (симультанність): *ἔτι καὶ νῦν ἐμοὶ πιθοῦ* (Крит. 44 b, II) – *ще й нині послухайся мене*; *οὐ μέντοι οἶμαι ἥξειν αὐτὸ τῶ μερὸν* (Крит. 43 b, I) – *однак я не думаю, що він прибуде сьогодні*.

Прислівник *πρότερον* – "раніше" позначає загалом часовий простір, який передує теперішності (антеріорність): *ἀλίγον πρότερον* (Крит. 43 b, I) – *трохи раніше*. На певний часовий момент в минулому вказують прислівники *τότε* та *εἶτα* – "тоді": *εἶτα πῶς οὐκ εὐθὺς ἐπᾶ γειράς με* (Крит. 43 a, I) – *чому ти мене тоді одразу не збудив?* Прислівники *τῆνικαδέ* – "так рано" і *πρῶ* "рано" характеризують дію, як таку, що виконується *передчасно, раніше, ніж належить*, тобто для них притаманна сема *завчасності дії*: *Τί τῆνικαδέ ἀφίξαι;* (Крит. 43 a, I) – *чому ти прийшов так рано?*

Часовою ознакою прислівника *αὖριον* – "завтра" є вказівка на безпосередньо наступний після сьогоднішнього день, на найближчу добу (постеріорність): *ἀνάγκη δὴ εἶς αὖριον ἔσται, ὦ Σώκρατες, τὸν βίον σε τελευτᾶν* (Крит. 43 d, I) – *а необхідність буде, щоб завтра ти, Сократе, помер*. Прислівник *ἔπειτα* – "потім" визначає дію, яка з погляду послідовності в часі відбувається пізніше від якоїсь іншої дії: *ἔπειτα οὐχ ὅρς τοῦτους τοὺς συκοφάντας ὥς εὐτελεῖς;* (Крит. 45, I) – *а потім хіба ти не бачиш, наскільки нікчемними є ці наклепники?*

Друга підгрупа об'єднує прислівники зі значенням *повторюваність, ітеративність в часі*. Основною ознакою даної підгрупи є сема *повторно*. Дана сема в семантичній структурі прислівників уточнюється диференційною семою *однаковий/неоднаковий проміжок часу між подіями*, яка служить основою для виділення двох блоків зі значенням *регулярно/нерегулярно*.

Перший блок включає прислівники *ἀεὶ* – "завжди" і *ἐκάστοτε* – "кожного разу", що вказують на регулярні інтервали між подіями: *οὐ νῦν πρῶτον ἀλλὰ καὶ ἀεὶ*

(Крит. 45 с, V) – не лише зараз, але і завжди; *πότερον καλῶς ἐλέγετο ἐκάστοτε ἢ οὐ*, (Крит. 45 с, V) – чи добре говорилося кожного разу чи ні?

Другий блок представлено прислівником *πολλάκις* – "часто", що вказує на виконання дії багаторазово, без довгих перерв, проте не обов'язково регулярно: *ὥς πολλάκις ἡμῖν ὁμολογᾷ θη*, (Крит. 49 а, X) – як часто ми погоджувались? Сюди ж примикають прислівники *ποτε*, *οὐδέποτε* і *πώποτε* – "ніколи", які містять в собі запевнення тої дії, що відбувалася б повторювано: *καὶ οὐτ' ἐπὶ θεωρίαν πώποτε* (Крит. 52 b, XIV) – і ніколи ти не вийшов з міста на видовище.

Третю підгрупу формують прислівники зі значенням появи, виконання дії, існування давно чи нещодавно. Тут, як і в першій підгрупі, точкою відліку є теперішній час відносно минулого, яке може бути давнім і недавнім. До таких прислівників відносимо *ἄρτι* – "щойно, нещодавно" і *πάλαι* – "давно": *ἄρτι δὲ ἦκεις ἢ πάλαι*; (Крит. 43, I) – ти щойно прибув чи давно?

До четвертої підгрупи належить прислівник *εὐθύς* – "одразу, негайно", який вказує на часовий проміжок, що настає безпосередньо після згадки про певний факт: *Εἴτα πῶς οὐκ εὐθύς ἐπ' αὐτοῦ γεγράφει*, (Крит. 43, I) – чому ти мене тоді одразу не збудив?

П'яту підгрупу утворюють прислівники *ἤδη* – "вже" і *ἔτι* – "ще", які передбачають певну тривалість дії і пов'язані з її завершеністю чи незавершеністю дії. Прислівник *ἤδη* вказує на дію, що відбулася в минулому і не є необхідною для повторного виконання, або має місце вказівка на безпосереднє минуле із значенням *швидше, ніж передбачається*: *Συνᾷ θης ἤδη μοι ἔστιν* (Крит. 43 а, I) – він вже є моїм знайомим. Прислівник *ἔτι* позначає дію, що відбувається, триває і має силу до моменту, згаданого мовцем: *οὕτω καὶ νῦν ἔτι δοκεῖ* (Крит. 49 е, X) – і зараз ще так здається.

У 20 випадках ФСП темпоральності виражається за допомогою такої мінімальної неелементарної семантико-синтаксичної одиниці, як *participium coniunctum*, коли дієприкметник виражає обставину часу, замінюючи відповідне підрядне речення. У 15 прикладах простежується позначення через *participium coniunctum* дії попередньої до дії головного речення, що зумовлено використанням аористичного дієприкметника. Серед них в чотирьох прикладах констатується дія, яка відбувалася реально: *τίς μοι γυνή προσελθοῦσα* (= *ἐπεὶ προσῆλθε*) *καλὴ καὶ εὐεὶδὲς, λευκὰ ἱμάτια ἔχουσα, καλέσαι με καὶ εἰπεῖν* (Крит. 44 а, II) – якась гарна і мила жінка у білій сукні, підійшовши (коли підійшла), мене поклікала і сказала; *καὶ ἴσως ἂν ἡδέως σου ἀκούοιεν ὥς γελοίως ἐκ τοῦ δεσποτηρίου ἀπεδίδρασκες σκευὰν τέ τινα περιθέμενος* (= *ἐπεὶ περιέθου*), *ἢ διφθέραν λαβὼν* (= *ἐπεὶ ἔλαβες*), *καὶ τὸ σχῆμα τὸ σαντοῦ μεταλλάξας* (= *ἐπεὶ μετᾷλλαξας*) (Крит. 53 d, XV) – і їм, мабуть, було би приємно тебе слухати, як смішно ти втікав з в'язниці, вбравшись (після того, як вбрався) в якийсь одяг, зокрема вдягнувши шкір'яний плащ (після того, як вдягнув), і змінивши (після того, як змінив) свій вигляд. У восьми прикладах мовиться про очікувані події, що підтверджується таким морфологічним конкретизатором як майбутній час присудка головного речення: *ἡμεῖς γάρ που δίκαιοι ἐσμεν σώσαντές* (= *ἐπὶ ἀν σώσωμεν*) *σε κινδυνεύειν τοῦτον τὸν κίνδυνον* (Крит. 44 е, IV) – бо буде справедливо, щоб ми, врятувавши тебе (після того, як тебе врятуємо), наражались на таку небезпеку; *ταῦτα παραβὰς* (= *ἐὰν παραβῇς*) *καὶ ἐξαμαρτάνων τι τούτων τί ἀγαθὸν ἐργάσησιν αὐτὸν*

ἢ τοὺς ἐπιτηδείους τοὺς, (Крит. 53 б, XV) – порушивши це і помиляючись (після того, як ти це порушивши) в чомусь з цього, що доброго ти зробиш самому собі чи своїм близьким?; εἰς Θετταλίαν αὐτοὺς ἀγαγὼν (= ἐὰν ἀγάγῃς) θρέψεις τε καὶ παιδεύσεις (Крит. 54, XV) – привівши (після того, як ти приведиш) їх до Фессалії, будеш годувати і виховувати; ἵνα εἰς τὴν Αἰδου ἐλθὼν (= ἐπειδὴν ἔλθῃς) ἔχῃς πάντα ταῦτα ἀπολογᾶσθαι τοῖς ἐκεῖ ἄρχουσιν (Крит. 54 б, XVI) – щоб ти міг, прибувши (після того, як прибудеши) до Αἰδου, виправдатися за це все перед тамтешніми правителями. Два приклади виражають ітеративну дію: *προαγορεύομεν...* *ἔξεῖναι λαβόντα* (= ἐπὶ λᾶβῃ) *τὰ αὐτοῦ ἀπιέναι ὅποι ἂν βούληται* (Крит. 51 d, XIII) – заявляємо, що кожному дозволено, взявши (після того, як візьме) своє майно, піти, куди забажає; *ἐὰν μετοικεῖν ἄλλοσέ ποι ἐλθὼν* (= ἐπειδὴν ἔλθῃ) (Крит. 51 d, XIII) – якщо він (захоче) переселитися, відправившись (після того, як відправиться) дець до іншого місця. В одному прикладі виражається суб'єктивне припущення: *εἴτε...ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο* (Крит. 50 а, XI) – якби закони, прийшовши (після того, як прийдуть) і ставши (після того, як стануть) перед громадою міста, спитали.

В п'яти випадках дія підрядного речення, вираженого дієприкметником, співпадає із дією головного речення, що обумовлено вживанням *participium praesentis*: *καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπέκτειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνουσαν ἢ πατέρα* (Крит. 51 с, XII) – треба і поважати, і підкорятися, і догоджати батьківщині, навіть тоді, коли вона розгнівана, більше, ніж батькові; *ταῦτα παραβὰς καὶ ἐξαμαρτάνων* (= ἐὰν ἐξαμαρτάνῃς) *τι τούτων τί ἀγαθὸν ἐργάσῃ σαυτὸν ἢ τοὺς ἐπιτηδείους τοὺς*, (Крит. 53 с, XV) – порушивши це і помиляючись (коли ти будеш помилятися) в чомусь з цього, що доброго ти зробиш самому собі чи своїм близьким?; *Οὐδὲ ἀδικούμενον* (= ὅταν ἀδικῇται) *ἄρα ἀνταδικεῖν* (Крит. 49 б, X) – не слід, щоб хтось, будучи скривдженим (коли його кривдять), відповідав образою на образ; *ἢ πρὸς μὲν ἄρα σοι τὸν πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον ὥστε ταῦτα καὶ ἀντιποιεῖν, οὔτε κακῶς ἀκούοντα ἀντιλέγειν οὔτε τυπτόμενον ἀντιτύπτειν* (Крит. 51, XII) – чи по відношенню до батька в тебе не було такого рівного права, щоб ти, чуючи (коли чув) погані слова, відповідав навзаєм, і, будучи вдареним (коли тобі завдавали удари), відповідав на удари.

Крім того, для *participium coniunctum* характерне попарне вживання дієприкметників, або навіть і по три чи чотири, що, очевидно, для автора було дуже зручним способом уникнути повторення більш громіздких підрядних речень: *ἐλθόντες – ἐπιστάντες* (Крит. 50, XI); *ἀκούοντα – τυπτόμενον* (Крит. 51, XII); *παραβὰς – ἐξαμαρτάνων* (Крит. 53 с, XV); *μεταλλάξας – λαβὼν – περιθέμενος* (Крит. 53 d, XV); *ἐργασάμενος – ἀντικακοῦργᾷ σας – παραβὰς – ἀνταδικῇ σας* (Крит. 54 d, XVI).

Ця обставина обумовлює надзвичайно обмежене вживання складних ускладнених синтаксичних одиниць-конструкцій – підрядних речень часу (два приклади). В одному випадку дія, виражена присудком підрядного речення, є наступною до дії головного речення: *ἢ πρὶν μὲν ἐμὲ δεῖν ἀποθνήσκειν καλῶς ἐλέγετο* (Крит. 46 d, VI) – чи перш ніж мені треба померти, говорилося добре, а в другому випадку дія підрядного речення є попередньою щодо дії головного речення: *ὁμῶς προαγορεύομεν τῷ ἐξουσίαν πεποιηκέναι Ἀθηναίων τῷ βουλομένῳ, ἐπειδὴν δοκιμασθῇ καὶ ἴδῃ τὰ ἐν τῇ*

πόλει πράγματαἐξεῖναι ... ἀπιέναι (Крит. 51 d, XIII) – *проте ми заявляємо заздалегідь, що кожному бажаному з афінян створено можливість, щоб він після того, як буде випробуваний і ознайомлений із державними справами....міг...піти*. Слід зазначити, що іноді автор вдається до комбінованого застосування підрядного речення часу та *participium coniunctum*, щоб урізноманітнити способи вираження обставини часу в мікроконтексті: *ἐπειδὴν δοκίμασθῇ καὶ ἴδῃ – λαβόντα – ἐλθών* (Крит. XIII).

У п'яти випадках автор вдається до вживання словосполучень (займенник + дієприкметник) як вторинних синтаксичних одиниць-конструкцій. У трьох прикладах зафіксовано конструкцію *Dativus absolutus*. Серед них двічі йдеться про намірену дію, про що свідчить морфологічний конкретизатор – присудок у формі майбутнього часу: *οὐτε ἐκέισε (σοι) ἀφικομένῳ* (= *ἐπειδὴν ἀφίκη*) *ἄμεινον ἔσται* (Крит. 54 b, XVI) – *ані там, коли ти прибудеш, не буде краще; ἡμεῖς τέ σοι χαλεπανοῦμεν ζῶντι* (= *ἔως ἄν ζῇς*) (Крит. 54 c, XVI) – *ми ж розгніваємося на тебе живого (поки ти будеш жити)*. В одному прикладі ця конструкція заміняє ітеративне часове речення: *ὥς ἐγὼ οὐ νῦν πρῶτον ἀλλὰ καὶ αἰεὶ τοιοῦτος οἷός τῶν ἐμῶν μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι ἢ τῷ λόγῳ ὃς ἄν μοι λογιζομένῳ* (= *ἐπειδὴν λογίζωμαι*) *βέλτιστος φαίνεται* (Крит. 46 b, VI) – *тому що я не лише зараз, а й завжди, є таким, який не підкоряється нічому іншому з того, що є в мені, окрім здорового глузду, який, (кожного разу) коли я розмірковую, здається мені найкращим*. В двох випадках зустрічається конструкція *Genetivus absolutus*, з яких в першому прикладі виражається намірена дія: *ἢ τὸ πλοῖον ἀφίκεται ἐκ Δᾶλου, οὐ δεῖ ἀφικομένου τεθνάναι με*, (Крит. 43 d, I) – *чи приплив корабель з Делосу, з прибуттям якого мені треба померти?*; а в другому – одночасна: *εἰ πῃ ἔχεις ἀντιλέγειν ἐμοῦ λέγοντος, ἀντίλεγε* (Крит. 48 d, IX) – *якщо ж ти маєш (щось) сказати у відповідь, коли говорю я, кажи*. У деяких розділах можна спостерігати нагромадження партиципціальних конструкцій, зокрема у розділі XVI, де чергуються *participium coniunctum* і *Dativus absolutus*: *ἐλθών – (σοι) ἀφικομένῳ – ἀνταδίκησας – ἀντικακουρήσας – παραβάς – ἐργασάμενος – σοι ζῶντι*.

Для вираження темпоральності автор використовує відмінкові форми іменників (20 прикладів) у складі прийменникових або атрибутивних словосполучень, з яких 15 ілюструють вживання *Dativus temporis*. В шести випадках ними виражається обставина часу, що вказує на певний часовий проміжок в близькому чи далекому минулому: *καὶ πολλάκις μὲν δᾶ σε καὶ πρότερον ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἠὺδαίμονισα τοῦ τρόπου* (Крит. 43 b, I) – *і часто й раніше протягом всього життя я вважав тебе щасливим через твій характер; καὶ κινδυνεύεις ἐν καιρῷ τινὶ οὐκ ἐγγεῖραί με* (Крит. 44, II) – *і здається, що ти не розбудив мене у найбільш відповідний момент; πολλάκις ἡμῖν καὶ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ὁμολογᾷ θη*, (Крит. 49 a, X) – *як часто і в попередні часи нами це було погоджено; ἢ πάσαι ἡμῖν ἐκεῖναι αἱ πρόσθεν ὁμολογίαι ἐν ταῖςδε ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ἐκκεχυμέναι εἰ σὶν* (Крит. 49 a, X) – *чи всі ті попередні наші угоди були забутими протягом цих кількох днів; ἐν ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, ἐν οἷς ἐξῆν σοι ἀπιέναι* (Крит. 52 e, XIV) – *протягом восьмидесяти років, за які тобі можна було піти*. У трьох прикладах обставина часу має відношення до теперішності: *πολὺ δὲ μάλιστα (σε εὐδαίμονίζω) ἐν τῇ νυνὶ παρεστάσῃ συμφορᾷ* (Крит. 43 b, I) – *але більше (я тобі дивуюся) у нещасті, в якому ти зараз опинився; εἰ μὴ βελτίῳ ἔχωμεν λέγειν*

ἐν τῷ παρόντι (Крит. 46 b, VI) – якщо ми не можемо говорити щось краще (у теперішніх обставинах); *ἔτι τοίνυν ἐν αὐτῇ τῇ δίκῃ* (= κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης) *ἐξῆν σοι φυγῆς τιμῇ σασθαι* (Крит. 52 c, XIV) – ще й тепер на цьому суді (протягом цього судового процесу) можна було, щоб ти був засуджений на вигнання. В одному випадку обставина часу вказує на тривалість перебування у певних умовах: *τεύζονται τοιούτων οἷάπερ εἶωθεν γίνεσθαι ἐν ταῖς ὀρφανίαις περὶ τοὺς ὀρφανούς* (Крит. 45 d, V) – будуть приречені (терпіти) те, що зазвичай виникає у сирітстві щодо сиріт. В трьох прикладах мовиться про обставину часу, що має відношення до найближчого майбутнього: *τῇ γάρ που ὑστεραίᾳ δεῖ με ἀποθνήσκειν* (Крит. 44 a, II) – бо мені треба померти наступного дня; *ἤματί κεν τρίτάτῳ Φθίην ἐρίβωλον ἴκοιο* (Крит. 44 b, II) – ти прибудеш до родючої Фтії третього дня; *ὅτι δὲ γέρων ἀνὰ ρ, σμικροῦ χρόνου τῷ βίῳ* (= ἐν τῷ βίῳ) *λοιποῦ ὄντος ὥς τὸ εἰς κός, ἐτόλμηςας οὕτω γλίσχρος ἐπιθυμεῖν ζῆν*, (Крит. 53 d, XV) – і як ти, стара людино, хоч тобі і лишилось мало часу в житті, наважився настільки ганебно бажати жити?

В аналізованому творі виявлено п'ять прикладів вживання Genetivus temporis, зокрема у трьох випадках для позначення найближчого майбутнього: *Οὐ τοίνυν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας οἶμαι αὐτὸ ἥξειν ἀλλὰ τῆς ἑτέρας* (Крит. 44 a, II) – я зараз вважаю, що він (корабель) прибуде не в день, що настає, але наступного; *τῆς γὰρ ἐπιούσης νυκτὸς πάντα ταῦτα δεῖ πεπράχθαι* (Крит. 46 a, V) – бо протягом наступної ночі треба здійснити все це. В двох прикладах йдеться про обставину часу, що стосується нещодавнього і давнього минулого: *τεκμαίρομαι δὲ ἐκ τινος ἐνυπνίου ὃ ἐώρακα ὀλίγον πρότερον ταύτης τῆς νυκτὸς* (Крит. 44 a, II) – Я роблю висновок з певного сновидіння, який я побачив трохи раніше протягом цієї ночі; *φάσκοντά γε δὴ ἀρετῆς διὰ παντὸς τοῦ βίου ἐπιμελεῖσθαι* (Крит. 45 d, V) – говорячи, що ти протягом всього життя дбав про доблесть.

Доволі часто ці словосполучення супроводжують лексичні часові конкретизатори: *πρότερον* ἐν παντὶ τῷ βίῳ, *πολλάκις*... ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ, ἐν τῇ *νυνὶ* παρεστῶσι συμφορῇ, *τοίνυν* ἐν αὐτῇ τῇ δίκῃ, *σμικροῦ χρόνου* τῷ βίῳ *λοιποῦ ὄντος*, *τοίνυν* τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, *ὀλίγον πρότερον* ταύτης τῆς νυκτὸς.

Проведене дослідження дає підстави констатувати, що у діалозі Платона "Крітон" у вираженні темпоральності беруть участь усі притаманні старогрецькій мові синтаксичні засоби, серед яких домінують мінімальні синтаксеми (70 %), що обумовлено жанром діалогу, який характеризується специфічним відбором синтаксичних конструкцій, які тяжіють до лаконічності. Слід зазначити, що ці засоби нерівномірно представлені у розділах діалогу (див. нижченаведену таблицю), що залежить від теми, яка висвітлюється у кожному з них. Найчастіше вони реалізуються у розділах, у яких на перший план виступає часовий фактор, зокрема, у першому розділі, у центрі уваги якого звістка Крітона про наближення священного корабля з Делосу, на наступний день після прибуття якого Сократ повинен померти, у розділі 2, центральною ідеєю якого є душевний спокій Сократа та його міркування щодо дня своєї смерті, та у розділі 10, присвяченому моральним засадам втечі Сократа.

Розділ	Кількість прикладів	Розділ	Кількість прикладів
I	19	IX	1
II	10	X	11
III	2	XI	3
IV	4	XII	6
V	7	XIII	3
VI	7	XIV	6
VII	-	XV	7
VIII	1	XVI	7
		XVII	-

Серед відтінків темпоральності превалюють значення антеріорності, оскільки значну увагу у діалозі приділено гіпотетичним подіям, які можуть передувати втечі, а також симультанності, що пов'язано з наполяганням Крітона діяти негайно, щоб ще в останню мить уникнути покарання Сократа.

	Симультанність	Антеріорність	Постеріорність	Ітеративність
Прислівники	15	20	3	10
Participium coniunctum	5	13	-	2
Participium absolutum	1	-	3	1
Відмінкові форми	3	8	6	1
Підрядні речення	-	2	1	-
Загалом	24	43	13	14

Щоб уникнути одноманітності вираження часових відношень, Платон використовує різні моделі поєднання синтаксем за тематичним, субституційним та емпатичним принципом.

Перспективи досліджень. Крім ФСП темпоральності, яке відіграє важливу роль у тематичній структурі тексту діалогу Платона "Крітон", подальшого вивчення потребують і інші ФСП цього твору, зокрема каузальності, фінальності тощо.

Исследование посвящено специфике функционально-семантического поля темпоральности в диалоге Платона "Критон". Рассматривается структура поля и семантические функции его конституентов – минимальных синтаксических единиц, которые доминируют в произведении, и синтаксических единиц-конструкций. Выявлены основные виды категориальных темпоральных значений: антериорность и симультанность.

Ключевые слова: функционально-семантическое поле темпоральности, минимальная синтаксема, синтаксическая единица-конструкция.

The research is devoted to specificity of the functional-semantic field of temporality in Plato's dialogue "Crito". The structure of the field and the semantic functions of its constituents – minimal syntactic units as dominating ones and the syntactic units-constructions are taken under examination. Anteriority and simultaneity as the basic kinds of categorical temporal meanings are shown.

Key words: functional-semantic field of temporality, minimal syntaxeme, syntactic unit-construction.

Література:

1. Бондарко А.В. Функциональная грамматика / А.В. Бондарко. – М.; Л.: Наука, 1984.
2. Бондарко А.В. К теории функциональной грамматики / А.В. Бондарко // Проблемы функциональной грамматики. – М.: Наука, 1985. – С. 6–25.
3. Вихованець І.Р. Типи синтаксичних одиниць / І.Р. Вихованець // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. пр. – К.: "Пройм-М", 2002. – № 6. – С. 70–76.
4. Виталиш Л.П. Имплицитное темпоральное содержание конструкции Vf + Prär + Ndev в современном немецком языке / К проблеме семантики предиката: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10. 02. 04 – германские языки / Любовь Петровна Виталиш. – Львов, 1984. – С. 8.
5. Звонська-Денисюк Л.Л. Давньогрецька мова / Л.Л. Звонська-Денисюк. – К.: Томіріс, 1997. – 589 с.
6. Олішук Р.Л. Грецька мова / Р.Л. Олішук. – Львів: ЛБА, 1996. – 275 с.
7. Славятинская М.Н. Учебник древнегреческого языка : Изд. 2-е, дополненное и исправленное / М.Н. Славятинская. – М.: Филоматис, 2003. – 622 с.
8. Соболевский С.И. Древнегреческий язык: [Учебник для вузов] / С.И. Соболевский. – СПб.: "Алетейя", 2000. – 614 с.
9. Шендельс Е.И. Функционально-семантическое поле, сетка и текст: [Сб. науч. тр.] / Е.И. Шендельс – М., 1988. – Вып. 318. – 13 с.
10. Platons Ausgewählte Schriften Erthedigungsrede des Sokrates und Kriton / erklärt von Dr. Christian Cron. – Leipzig : Druck und Verlag von B.G. Teubner, 1861. – 132 S.
11. Schwyzer E. Griechische Grammatik. Bd. 2. / E. Schwyzer. – Vierte, unveränderte Auflage. – München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1975. – 714 S.
12. Νικοδημου Παυλου Πλατωνος Κριτων / Νικοδημου Π. – Αθηναι: "Νικοδημος", 1995. – 206 σ.